

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Odeljenje za psihologiju

PSIHOLOGIJA OPAŽANJA

Tematske celine

PSIHOFIZIKA

ČULA

PERCEPCIJA

HEMIJSKA ČULA: UKUS I MIRIS

SLIČNOSTI

Jedinstveno hemijsko čulo (neke vodene životinje)

FUNKCIJA

Analiza hrane

Izbegavanje otrova

RECEPTORI

Hemoreceptori (G-protein)

RAZLIKE

FUNKCIJA

Ukus: kontaktno čulo => testiranje hrane

Miris: distantno čulo => plen, opasnost, partner ...

RECEPTORI

Ukus: Kožni receptori => epitel

Miris: Neuronu => deo mozga

PSIHOFIZIKA

Ukus: Laka klasifikacija osnovnih kvaliteta

Miris: Koji su osnovni mirisi?

UKUS

FUNKCIJE

Testiranje valjanosti hrane (+ *miris*)

Hedonički ton

NEPRIJATNO PRIJATNO

Gorko ← | → **Slatko**

Pokvarena hrana
Nezrelo voće

Majčino mleko
Zrelo voće

Kafa, pivo ... (?)

DRAŽI

1. Materije rastvorljive u vodi (pljuvački)
2. Nužan pritisak (jezik-nepce)

DRAŽI

SLATKO	Ugljeni hidrati (saharoza)	S
SLANO	Soli (NaCl)	N
KISELO	Kiseline (HCl)	H
GORKO	Razne materije (kinin)	Q

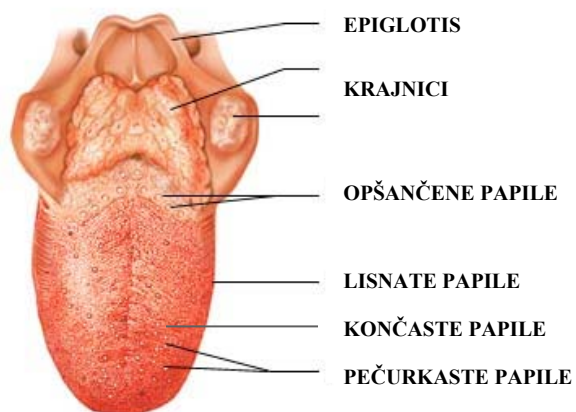
DRAŽI

Neadekvatne draži

- mehaničke
- električne (*A. Volta, 1799*)

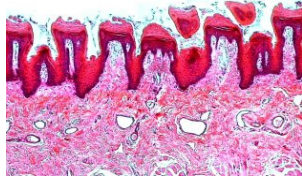
GRAĐA ORGANA

Jezik, epiglotis, nepce, ždreló, obraz (bebe)

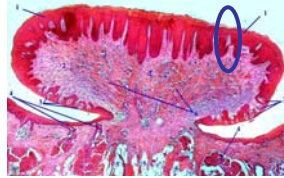

GRAĐA ORGANA

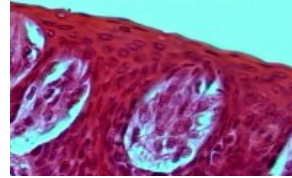
PEČURKASTE PAPILE

PAPILA

GROZD

LISNATE PAPILE

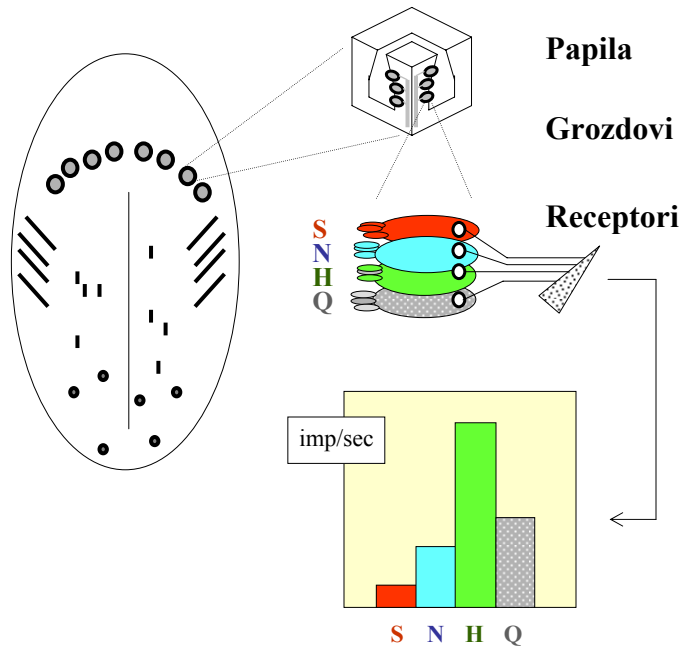
PAPILE

OPŠANČENE
(Circumvalate)

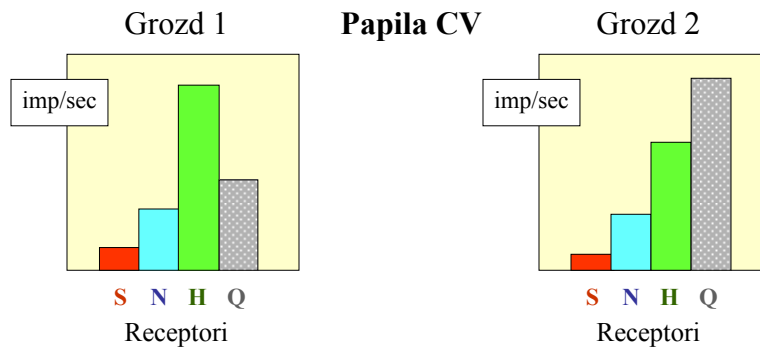
LISNATE
(Foliate)

KONČASTE
(Filiformne)

PEČURKASTE
(Fungiformne)

RECEPTORI

PAPILE: Slaba specijalizacija (*Pfafman, 1953*)

GROZDOVI: Delimična specijalizacija

RECEPTORI: Visoka specijalizacija

RECEPTORI

Hemoreceptori

- Sporo aktivirajući
- Termosenzitivni

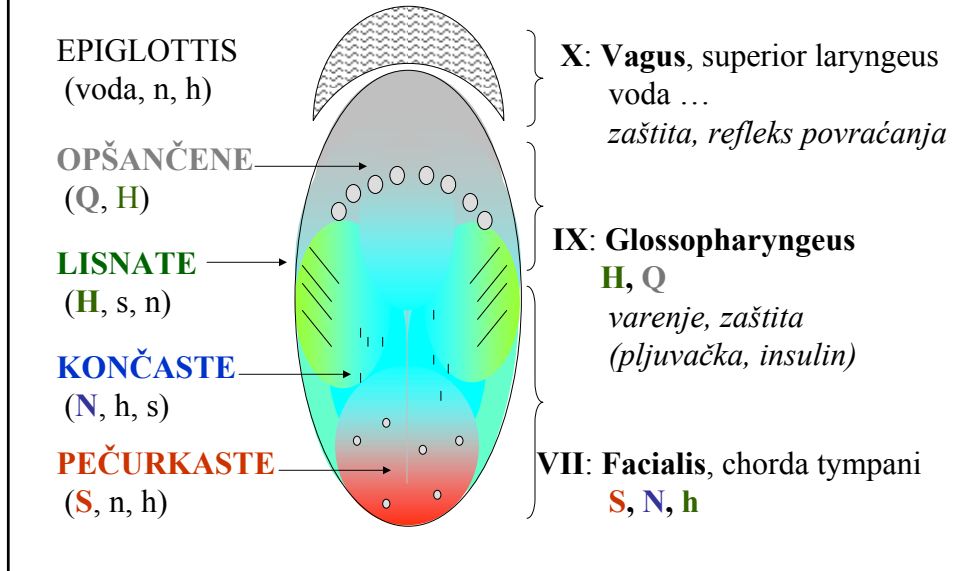
Zmija: 0 receptora

Čovek: 9 000 receptora

Svinja: 15 000 receptora

Som: 100 000 receptora

PUTEVI → Kranijalni nervi

CENTRI

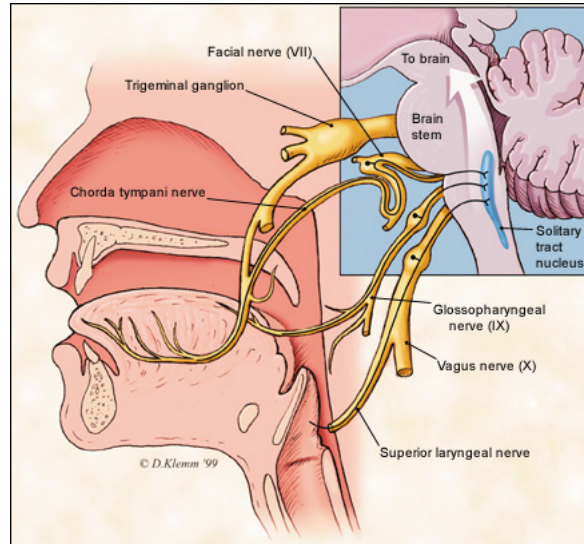
Nucleus solitarius (m. oblongata i pons)

VPM jedro (thalamus)

Somatosenzorne zone (cortex)

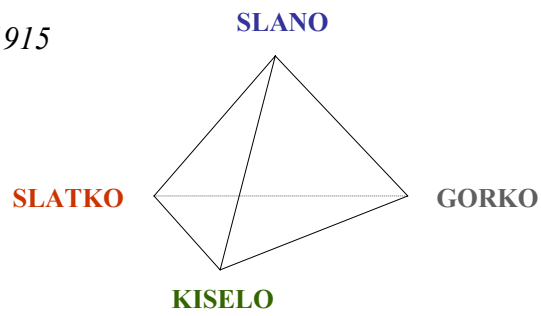

PUTEVI → CENTRI

KVALITET

Henning, 1915

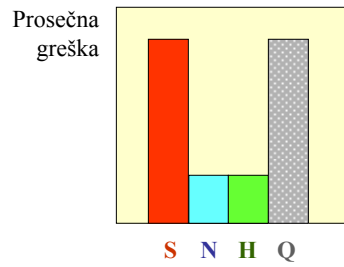
INTENZITET

Gustacije: **S**, **N**, **H** i **Q**

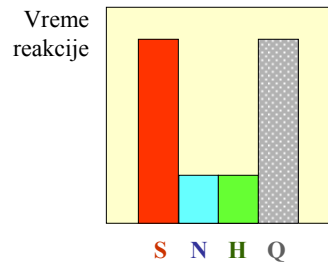
INTENZITET

Bujas, 1987.

Lokalizacija

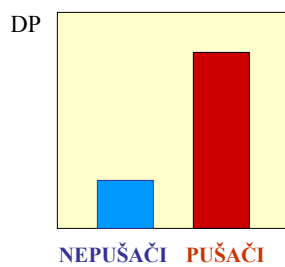
Identifikacija

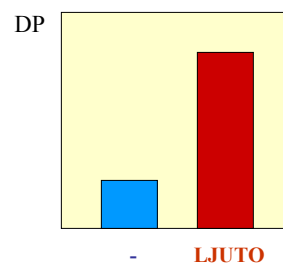
INTENZITET

Donji prag

PUŠENJE

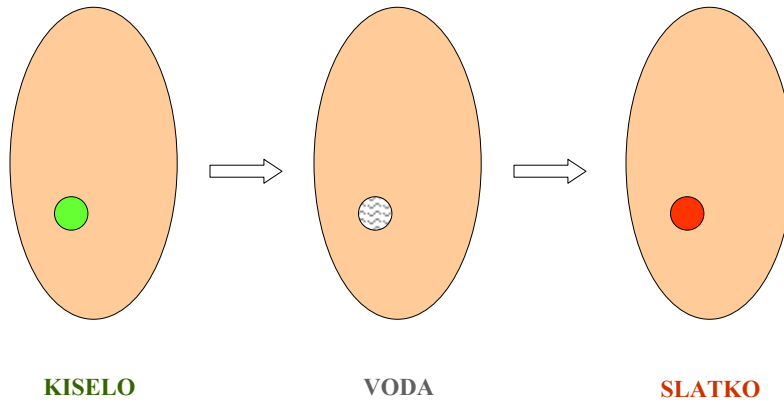

ZAČINJENOST

KONTRAST

SUKCESIVNI

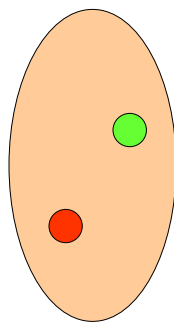

KONTRAST

SIMULTANI

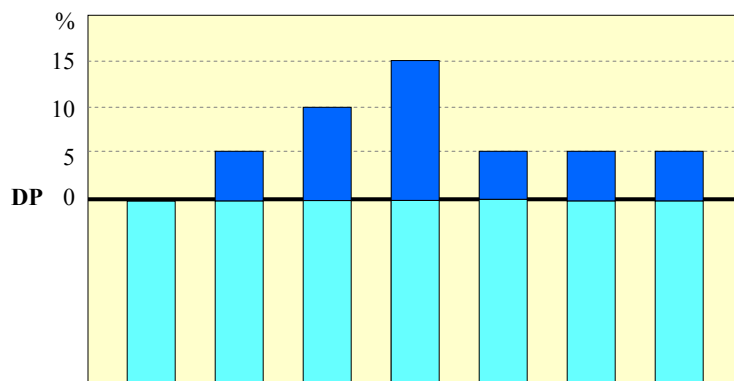
KISELO

VODA
SLATKO

ADAPTACIJA

Rast DP

PATOLOGIJA

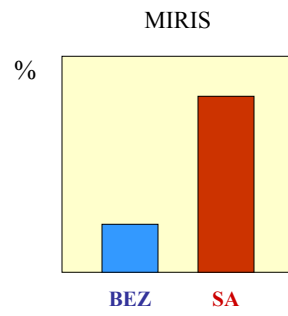
Slepilo na ukuse

PERCEPCIJA

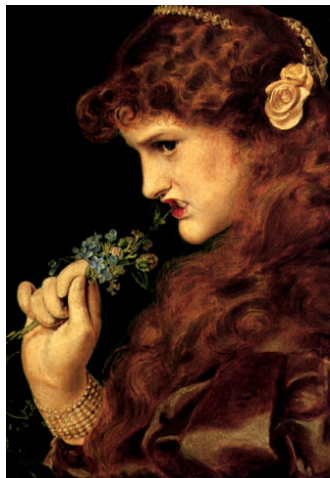
Identifikacija hrane: degustacija

PERCEPCIJA

Tačnost identifikacije

MIRIS

FUNKCIJE

Socijalna i seksualna komunikacija (feromoni)

Detekcija opasnosti, plena ...

Ispitivanje hrane (+ *ukus*)

Memorija (slučaj *Helen Keller*)

EVOLUCIJA

Ribe => Amfibije => Reptili => Noćni sisari (max)

MAKROSOMATI

Redukcija

Lemuri => Majmuni => Čovekoliki majmuni => Čovek

Morski sisari: anosmičari

MIKROSOMATI

DRAŽI

Odoranti

- Isparljive materije - **ali: vodene životinje!**
- Materije rastvorljive u vodi (sluzi)
- Materije rastvorljive u lipidima
- Krupniji molekuli - **možda ne nužno krupniji!**
- Vibracije molekula (*Dison*: Raman pomeranje)

GRAĐA ORGANA

GLAVNI OLFAKTORNI SISTEM

Identifikacija i lokalizacija

- pas: 15 puta veći epitel!
100 puta više receptora po cm²!

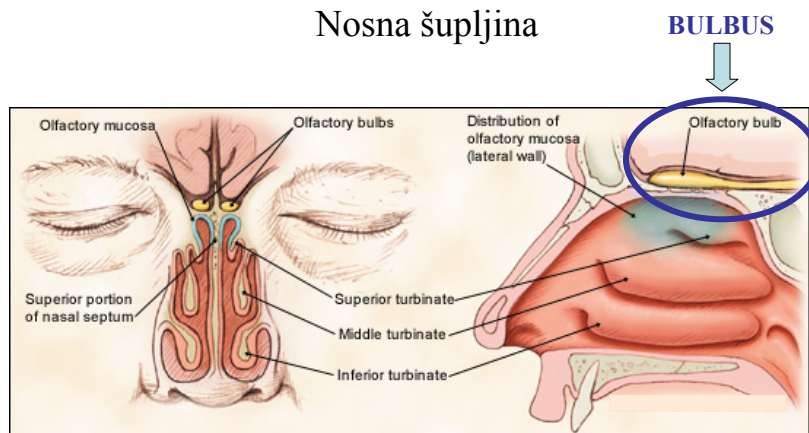
POMOĆNI OLFAKTORNI SISTEM

Osetljivost na feromone

- nema ga kod riba i ptica
- čovek?

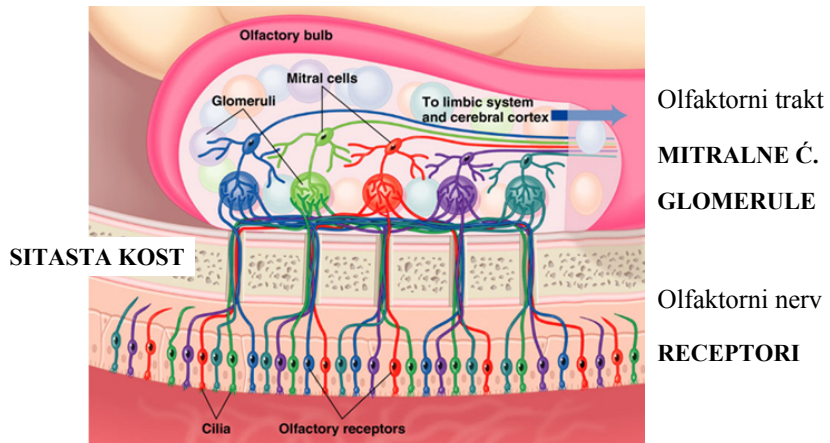
GRAĐA ORGANA

Nosna šupljina

GRAĐA ORGANA

Bulbus olfactorius

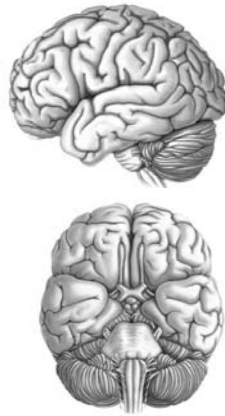

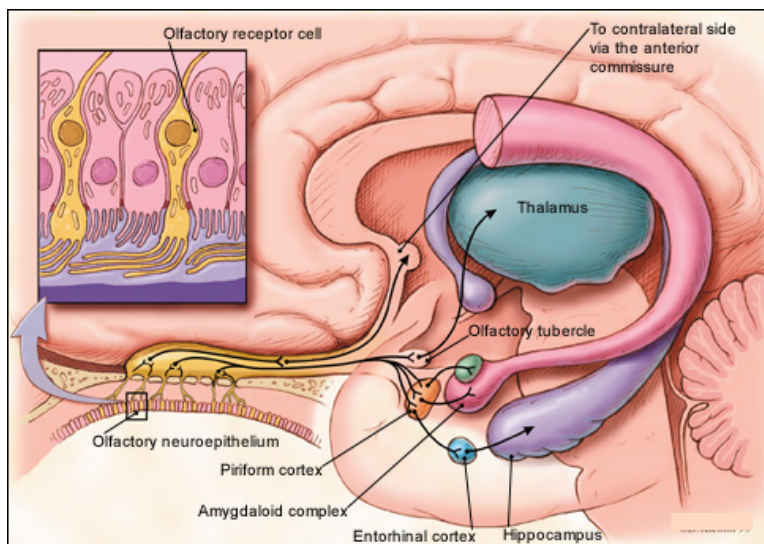
GRADA ORGANA Bulbus olfactorius

ČOVEK

PACOV

PUTEVI

CENTRI

PYRIFORM C. - THALAMUS - NEOCORTEX

Svesna komponenta: identifikacija mirisa

AMIGDALA - HYPOTHALAMUS - SEPTUM

Afektivna komponenta: prijetnost-neprijetnost

ENTHORINAL C. - HIPPOCAMPUS

Motivaciona memorija: asocijacija sa hranom

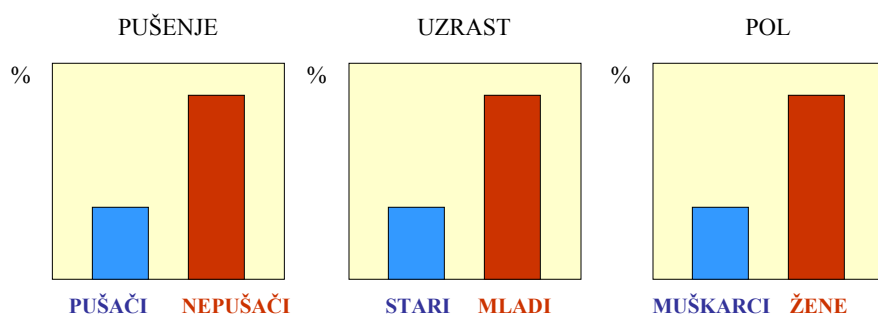
INSTRUMENTI

Olfaktometri

INTENZITET

Tačnost identifikacije

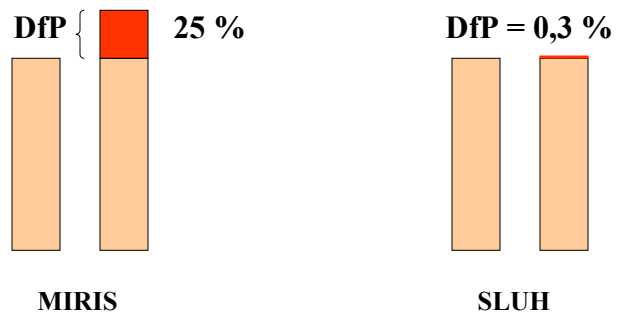
INTENZITET

DP relativno nizak

INTENZITET

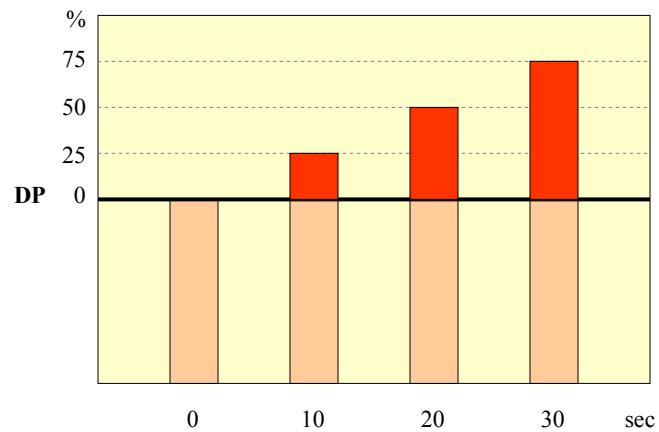
DP relativno nizak

DfP relativno veliki

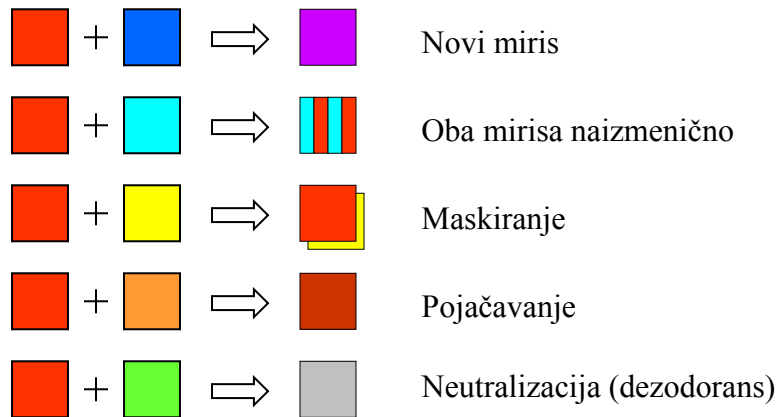

ADAPTACIJA

Brza: 2,5 % u sekundi

MEŠANJE MIRISA

KVALITET

Problem klasifikacije

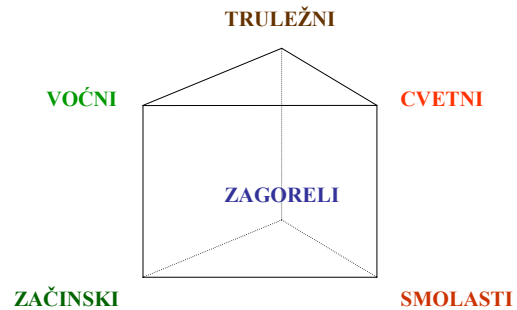
Hedonički ton

Linnaeus, 1752; Zwaardemaker, 1895; Henning, 1916.

NEPRIJATNO PRIJATNO

KVALITET

Henning, 1916.

KVALITET

Greška draži!

“Mešali su se mirisi ljudi i životinja, isparenja jela i bolesti i vode i kamena i pepela i kože, sapuna i sveže ispečenog hleba i jaja kuvanih u sirćetu, knedli i izglačanog mesinga, žalfije i piva i suza, masti i mokre i suve slame.”

Patrick Züskind, *Parfem*

KVALITET

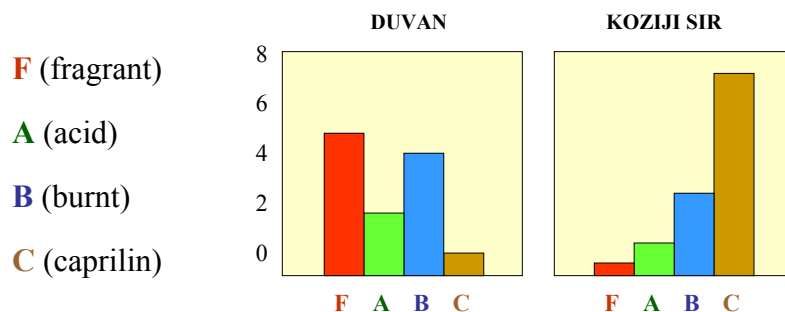
Greška draži!

“Ovaj miris imao je svežinu; ali ne svežinu divljeg limuna ili pomorandže, ne svežinu izmirne ili lista cimeta ili mente, ili breze, ili kamfora, ili borovih iglica, niti majske kiše ili ledenog vetra, ili izvorske vode... a ipak je posedovao toplotu; ali ne kao bergamot, čempres ili mošus, ne kao jasmin ili narcis, ne kao ružino drvo i ne kao perunika... Ovaj miris bio je mešavina od oba, od nepostojanog i teškog, ali ne mešavina, već jedinstvo, i uz to malo i slabo, a ipak solidno i izdržljivo, kao komad tanke sjajne svile... opet, ne kao svila već poput meda slatko mleko u kome se topi keks – nešto što i pored najbolje volje nije išlo zajedno: mleko i svila!

Patrick Züskind, *Parfem*

KVALITET

Crocker & Henderson, 1927.

PATOLOGIJA

Anosmija = mirisno slepilo

Teškoća u identifikaciji hrane

PERCEPCIJA

Složen doživljaj

PERCEPCIJA

Schiffman, 1974:

Multidimenzionalno skaliranje mirisa na osnovu
procena sličnosti-različitosti

